

ПРЕСА ПІВДНЯ УКРАЇНИ ПРО БОРТЬБУ АФРОАМЕРИКАНЦІВ ЗА ПРАВА ТА СВОБОДИ ПІСЛЯ ВІДМІНИ РАБСТВА У США

Ірина Сидун,

канд. іст. наук, доцент, завідувачка кафедри

періодичної преси та медіаредагування

Одеського національного університету імені І. І. Мечникова

e-mail: sydun_iryana@onu.edu.ua

У статті досліджено матеріали одеської преси другої половини XIX ст. щодо висвітлення питань надання прав та свобод афроамериканцям після відміни рабства у США. Виявлено основні проблеми, які підіймалися в публікаціях про США на шпальтах тогочасних видань Одеси. Показано, що дослідження витоків расизму та дискримінації в цивілізованому суспільстві є одним із важливих завдань сьогодні. Саме видання Півдня України є важливим історичним джерелом щодо наявних уявлень у населення регіону стосовно розвитку США. У статті зазначено, що журналісти того часу, незважаючи на умови, у яких їм доводилося випускати новини, намагалися дотримуватись об'єктивної подачі інформації про боротьбу афроамериканців за права та свободи. Виявлено вживання неполіткоректних наразі слів та висловів, проте для того часу це було нормою.

Ключові слова: періодичні видання, одеська преса, Південь України, США, рабство, права та свободи, афроамериканці, Реконструкція.

Актуальність дослідження. Постановка проблеми та її зв'язок із науковими й практичними завданнями.

У сучасному світі суспільство постійно стикається з проблемами дискримінації, расизму, а часто й рабства. І це явище є поширеним

не тільки в країнах так званого «третього світу», а досить часто й у високоцивілізованих державах. Тому, щоб зрозуміти сучасні процеси, необхідно звернутися до витоків проблеми. У цій статті пропонуємо розглянути питання формування уявлень про проблему рабства та расизму на Півдні України, витoki яких сягають XIX століття. Спостереження й висновки, які здійснено в статті, можуть бути враховані на практиці викладання курсів із історії української журналістики, розробці спецкурсів дисциплін.

З другої половини 60-х років XIX ст. низка обставин сприяла помітному підвищенню інтересу українського суспільства південних регіонів до Сполучених Штатів Америки. Розгляд результатів розвитку заокеанської країни після громадянської війни став предметом порівняння для населення півдня Російської імперії двох різних систем державності. Українці ніби заново відкривали Америку — країну заколотів, пригнічення національних меншин, соціальної безправності афроамериканців, жінок, емігрантів, відносно високого рівня демократичності системи державного управління. Усе знайшло відображення на сторінках одеської преси. В першу чергу, це був «Одесский вестник», який був найпопулярнішою газетою цього періоду. Та з кінця 1860-х рр. майже одночасно з'являються нові органи друку в Одесі: «Новороссийский телеграф», «Новороссийские ведомости», «Ведомости одесского градоначальництва», які відіграли чималу роль у поглибленні поінформованості читача. До того ж, посилювали інформаційне поле столична преса та періодика Херсонської та Бессарабської губерній.

Мета дослідження.

Метою цього дослідження є проаналізувати матеріали одеської преси щодо наслідків відміни рабства у США та боротьби за громадянські права й свободи чорношкірого населення, розглянути

місце й завдання таких публікацій на шпальтах південноукраїнської преси.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Наукова література досліджуваної проблеми численна та різнопланова. Величезний масив літератури з проблем американістики сягає радянського періоду, тому цей пласт досліджень ми використовували вибірково. Основою дослідження стали праці американських авторів різних періодів. Окрім того, використано працю відомого американіста В. В. Согрейна.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Важливим питанням у Сполучених Штатах по завершенню громадянської війни була проблема подальшої долі афроамериканського населення південних штатів. Ця тема досить бурхливо обговорювалася на сторінках «Одеського вестника». Кореспонденти на шпальтах видання відзначали, що під час громадянської війни чорношкіре населення досягло ліквідації рабства, і це було завоювання прогресивного значення. Проте, звільнившись від рабства, афроамериканці не отримали ні землі, ні права голосу, ні економічних, ні політичних, ні громадянських прав. Питання колишніх рабів із регіонів бавовняних плантацій і стало основною силою в революційних подіях періоду Реконструкції. Вони належали до тієї частини широких мас, котрі, в силу економічних і політичних причин, були зацікавлені у продовженні революції. Отож, як зазначалося в одеській пресі: «політики США були зайняті цим в першу чергу. Не менш гостро стояли питання не тільки про фактичне звільнення негрів, але й про визнання їх американськими громадянами і надання виборчого права. Аболіціоністи давали на ці питання позитивну відповідь. Такої ж думки був і новий американський президент Ендрю Джонсон. Проте інші державні діячі Союзу розглядали цю справу неодноково. Вони вважали, що

потрібно вирішувати все комплексно, тільки конгресом усіх штатів» [14]. Демократично налаштована преса Російської імперії вказувала на те, що «рабство — це язва, яка швидко охопила все суспільство та глибоко засіла в характері, звичках і вдачі американців. Проте, робив висновок російський публіцист, влада США і більшість американської нації були захисниками пригнічення та батога» [18, 12].

Президент Е. Джонсон вважав, що для реконструкції південних штатів необхідно провести наступні заходи: південні штати повинні визнати відміну рабства; їхні військові борги ліквідувати; проведенням Реконструкції повинен керувати не конгрес, а сам президент Сполучених Штатів. Відповідно до планів Е. Джонсона, штати почали визнавати відміну рабства. Перший крок зробив штат Кентукі. Кореспонденти «Одесского вестника» повідомляли, що «генерал Пальмер впровадив нову систему звільнення рабів у США. Він наказав військовому командуванню Кентукі видати паспорт кожному кентукійському невольнику, який забажає переселитися в іншу частину Союзу. Паспорт робив негра назавжди вільним. У результаті з 1 травня зі штату виселилось шість тисяч негрів — колишніх невольників» [9]. Проте в подальших випусках одеської преси дані про інші штати, які приєдналися до Кентукі щодо відміни рабства, не зустрічаються. Між тим відомо, що вже в серпні конвенція штату Міссісіпі прийняла доповнення до конституції про ліквідацію рабства. Наступним був штат Алабама, конвенція якого у вересні знищила всі «акти обурення» конфедератів і підтримала ліквідацію рабства [21, 439].

Не дивлячись на проведення заходів з Реконструкції, ситуація на Півдні була неспокійною. Плантатори намагалися репресіями втримати рабів і примусити їх працювати. Невиплата колишнім невольникам грошей за виконану роботу була звичайним явищем. «Постійно спостерігались бійки між білими та неграми, при зустрічі

на вулицях негрів штовхали та били. Хвиля терору захопила більшість районів Півдня. У зв'язку з такими обставинами ще в червні у Вашингтон прибула депутація негрів з Кентукі, щоб порадитися з встановленою комісією щодо захисту звільнених негрів і забезпечення їх роботою та засобами існування, так як білі відмовляють їм і в тому, і в другому. Президент обіцяв виконати прохання делегації», — відзначала одеська преса [11]. У наступному році «Одесский вестник» також констатував, що заворушення знову мають місце на Півдні: «В Новому Орлеані виникли заворушення після засідання партії, що складалась із білого населення і яка не бажала рівноправності негрів. Під час бійок був убитий 31 негр та поранено багато білих. В результаті в місті встановили військове положення» [17].

У жовтні президент Е. Джонсон оголосив, що загальне виборче право, у випадку розповсюдження його й на афроамериканців, приведе до «війни рас». Тому він бажав поступового розвитку цього напрямку. «Воля, — сказав президент, — це право на працю і вільне користування його результатами» [15]. Ці слова американського державного діяча були підтримані південноукраїнською пресою. В очах суспільства південного регіону Російської імперії Е. Джонсон виступав як справедливий і всіма шанований президент. Преса робила висновок, що президент набув величезного впливу в південних штатах, де його бажання сприймалися як закон [7].

7 грудня 1865 р. було опубліковане послання президента до конгресу, яке знайшло відображення й на сторінках одеської преси. Автор повідомлення наголосив, що Е. Джонсон говорив про те, що доповнення до конституції, яке ліквідувало рабство, складало необхідну умову для допущення представників південних штатів у конгрес Союзу. Мета політики Союзу — мир та дружба. Послання Е. Джонсона несло в собі ознаки дружньої політики у відношенні до Півдня, робили висновок одеські журналісти [8].

У грудні 1865 р. на відкритті конгресу республіканці офіційно санкціонували звільнення рабів і ввели XIII поправку до конституції США, яка надавала силу закону Прокламації про звільнення рабів. XIII поправка стала величезним демократичним завоюванням американського народу [20, 171]. У першому номері «Одесского вестника» за 1866 р. була опублікована важлива стаття: «Політичні підсумки минулого року». Тут, серед інших визначних подій року, зроблені узагальнення щодо стану, в якому перебували Сполучені Штати Америки в 1865 р. У статті наявний лаконічний і водночас надзвичайно важливий висновок: «Це був рік “кінців і розрахунків”. Останній притулок рабства в цивілізованому світі занепав разом із поразкою Півдня, але при падінні забрав із собою дорогоцінне життя А. Лінкольна, що викликало загальний траур чесних і освічених людей світу. Закінчення американської революції та падіння рабства — це головні події минулого року» [16]. Пізніше в газеті була розміщена досить змістовна стаття про ідею єдності в політиці на прикладі Сполучених Штатів Америки. У ній висловлене власне бачення Америки суспільством південного регіону Російської імперії. Автор статті писав, що американці вважали свою єдність та її матеріальне втілення, конституцію Союзу, найзначнішим для себе авторитетом, умовою свого майбутнього, державного й розумового прогресу, миру й громадянської свободи, предметом, без якого немає життя в Америці [10].

Вже в 1870 р. на сторінках одеської преси з'явилися перші повідомлення про результати Реконструкції в органах влади південних штатів. Редакція «Одесского вестника» у лютому інформувала про небачену раніше подію політичного життя Америки, а саме, про те, що «штат Міссісіпі вирішив відрядити у якості депутата у сенат від свого штату негра Ревельса. Це рішення прийняли виборці саме того штату, який під час громадянської

війни відстоювали рабство і в той час був населений виключно плантаторами і колишніми рабовласниками» [13]. Одночасно й редакція «Новороссийских ведомостей» коментувала подібні ситуації. Кореспонденти зазначали, що «емансипація негрів у США вражає та не може бути кращою. У Південній Кароліні один негр став сенатором, а другий — головою верховного суду» [4]. Газета відзначала велике значення цієї унікальної події. «При входженні в сенат негра-сенатора вся будівля була заповнена людьми. Панувала святкова атмосфера і водночас тиша побоювання. Для американців було дійсно незвично бачити, як член “тупого племені негрів” досяг цього високого рівня. Та найбільш дивним було те, що в результаті іронії долі негр-сенатор повинен був стати наступником Дж. Девіса, одного із яскравих представників абсолютного рабства», — зазначалося у «Новороссийских ведомостях» [3].

Аналізуючи інформацію, яку подавала одеська преса, можна констатувати те, що журналісти того часу, незважаючи на умови, в яких їм доводилося випускати новини, дотримувались об'єктивної подачі інформації про боротьбу із залишками рабовласництва в США. Деякі речі сприймалися з подивом, а деякі — із захопленням, і все це присутнє у публікаціях. Також слід зазначити, що журналісти середини XIX ст. не дуже турбувалися про політкоректність деяких слів та висловів. Зокрема, нормальним у лексиконі вважалося слово «негр», що постійно зустрічається у матеріалах, іноді можна зустріти вислів «чорне населення». Натомість «афроамериканець» не зустрічається зовсім.

Важливою подією у політичному житті США, про яку повідомив «Одесский вестник», стало й те, що в лютому 1869 р. «Конгрес Сполучених Штатів прийняв поправку до конституції про надання виборчих прав неграм» [12]. Однак тільки через рік, у 1870 р.

президент У. Грант підписав указ про те, що афроамериканці урівнюються в політичних правах з білими. Кореспонденти «Новороссийских ведомостей» не залишили поза увагою цей факт і вважали оприлюднення XV поправки конституції дійсно важливою та історичною подією американського суспільного життя, яка забезпечувала афроамериканцям повну громадянську й політичну рівність. «З оприлюдненням XV поправки конституції, політичні права 4 млн. чорного населення були забезпечені», — зазначається у «Новороссийских ведомостях» [5].

Російський американіст В. В. Согрін зазначив, що XV поправку до конституції США американський конгрес прийняв у відповідь на спроби колишніх рабовласників повернути втрачені економічні та політичні позиції й встановити у південних штатах режим реставрації. Політики Півночі в такій ситуації ввели у південних штатах надзвичайне управління й пішли на нові поступки, щоб заручитись їх твердою підтримкою [19, 56]. У XIX ст. сучасники цих подій не аналізували так глибоко ситуацію в США, бо просто не мали для цього достатньо інформації.

За роки Реконструкції афроамериканців неодноразово обирали на різні посади у штаті Луїзіана. Три рази афроамериканці були помічниками губернатора, по одному разу їх вибирали секретарем штату, казначеєм і керівником освіти. В результаті виборів 1872 р. їм вдалося збільшити своє представництво у місцевих органах влади. Представник колишніх рабів Півдня Пінчбек протягом 43 днів був губернатором Луїзіани [2, 194]. Це був єдиний афроамериканець, який будь-коли до того займав подібну посаду в південних штатах. «Одесский вестник» писав щодо цих подій те, що «призначення Пінчбека губернатором штату Луїзіани мало метою заявити про позицію уряду та його незгоду із політикою утисків, як у штаті зазнавали негри останнім часом» [6]. Багато в чому

оцінки південноукраїнської преси залежали від поінформованості її кореспондентів та дописувачів. Тому здебільшого зворотна, потаємна сторона американської політики залишалася невідомою місцевому читачеві.

Неоднозначної думки про США був сучасник того часу автор праці про Америку М. Владимиров. Він підкреслював, що російське суспільство звикло дивитися на Сполучені Штати як на досконалість. У тому, що склались неправильні, хибні уявлення про США, публіцист звинувачував мандрівників, які бачили лише фасади американського життя, але зовсім не були знайомі з його внутрішнім змістом. Лише в одному він бачив переваги американців перед іншими народами — це повна політична свобода. У всьому іншому починався ряд досить дискусійних питань [1, 305].

Висновки та перспективи дослідження.

Таким чином, завдяки медіа другої половини XIX століття формувалася образ Сполучених Штатів як символічного соціокультурного простору. Сприйняття Америки базувалося на трактуванні її як країни природної й людської гармонії. Рабство як явище, конфлікти між білим та чорношкірим населенням, соціально-економічна нерівність зсередини — усе це залишилося поза увагою одеситів.

Матеріали, присвячені боротьбі за права та свободи звільнених від рабства афроамериканців США, займають у південноукраїнській пресі самостійне та значне місце. Вони виділяються не лише обсягом, а й дуже вираженим демократичним змістом. У газетах цілеспрямовано публікувалися статті та замітки про державно-політичний устрій, соціальні питання Сполучених Штатів у контексті проблем афроамериканців. Особливе місце займають матеріали щодо виборчого права, участі афроамериканців у державних справах країни та призначення їх на важливі державні посади. Слід зазначити, що в статті лише розпочато розвідку цього питання, і тому вважаємо

за доцільне в подальшому здійснити контент-аналіз преси інших регіонів України за досліджуваний період.

Література:

1. Владимиров М. М. Русский среди американцев (1872–1876 гг.). Санкт-Петербург : Тип. Общественная польза, 1877. 337 с.
2. Иванов Р. Ф. Борьба негров за землю и свободу на Юге США (1865–1877 гг.). Москва : АН СССР, 1958. 322 с.
3. Новороссийские ведомости. 25 марта, 1870. Одесса.
4. Новороссийские ведомости. 27 февраля, 1870. Одесса.
5. Новороссийские ведомости. 29 апреля, 1870. Одесса.
6. Одесский вестник. 10 декабря, 1872. Одесса.
7. Одесский вестник. 10 ноября, 1865. Одесса.
8. Одесский вестник. 11 декабря, 1865. Одесса.
9. Одесский вестник. 12 августа, 1865. Одесса.
10. Одесский вестник. 19 мая, 1866. Одесса.
11. Одесский вестник. 26 июня, 1865. Одесса.
12. Одесский вестник. 27 февраля, 1869. Одесса.
13. Одесский вестник. 28 февраля, 1870. Одесса.
14. Одесский вестник. 29 мая, 1865. Одесса.
15. Одесский вестник. 31 октября, 1865. Одесса.
16. Одесский вестник. 4 января, 1866. Одесса.
17. Одесский вестник. 9 августа, 1865. Одесса.
18. Русское слово. №12. Санкт-Петербург, 1865.
19. Согрин В. В. Важнейшие аспекты изучения истории США XIX века. *Новая и новейшая история*. 2006. №5. С. 41–56.
20. An Outline of American History / Ed. by H. Cincota. New York : US Information Agency, 1994. 404 p.
21. The Tragic Era. The Revolution after Lincoln / Ed. By C. G. Bowers. Massachusetts : The literary guild of America incorporated, 1929. 567 p.

Пресса Юга Украины о борьбе афроамериканцев за права и свободы после отмены рабства в США

Ирина Сидун,

канд. ист. наук, доцент, заведующая кафедрой
периодической печати и медиаредактирования

Одесского национального университета имени И. И. Мечникова

e-mail: sydun_iryana@onu.edu.ua

В статье исследованы публикации одесской прессы второй половины XIX в. Об освещении вопросов предоставления прав и свобод афроамериканцам после отмены рабства в США. Выявлены основные проблемы, которые поднимались в материалах о США на страницах тогдашних изданий Одессы. Показано, что исследование публикаций об истоках расизма и дискриминации в цивилизованном обществе является одним из важных задач на сегодня. Сами издания Юга Украины являются важным историческим источником по имеющимся представлениям у населения региона о развитии США. В статье указано, что журналисты того времени, несмотря на условия, в которых им приходилось выпускать новости, пытались придерживаться объективной подачи информации по борьбе афроамериканцев за права и свободы. Выявлено употребление некорректных сегодня слов и выражений, однако для того времени это было нормой.

Ключевые слова: периодические издания, одесская пресса, Юг Украины, США, рабство, права и свободы, афроамериканцы, Реконструкция.

The press of the South of Ukraine about the struggle of African Americans for rights and freedoms after the abolition of slavery in the United States

Iryna Sydun,

PhD (History), Chief of the Periodical Press
and Media Editing Chair,
Odesa I. I. Mechnikov National University
e-mail: sydun_irynd@onu.edu.ua

The article examines the publications of the Odesa press of the second half of the 19th century on coverage of issues of granting rights and freedoms to African Americans after the abolition of slavery in the United States. The regional press formed the public opinion of the South of Ukraine. The main problems that were raised on the pages of the periodicals were identified. The main areas of reflection of life abroad were assessments of internal, economic and foreign policy development of countries. The main problems that were raised in the materials about the United States on the pages of the then editions of Odesa are identified. It is shown that the study of publications on the origins of racism and discrimination in a civilized society is one of the most important tasks today. The publications of the South of Ukraine themselves are an important historical source according to the existing ideas of the region's population about the development of the United States. The Odesa newspapers published various news about everyday life of the population abroad. The article indicates that it was difficult for journalists of that time to objectively present information through the political situation. Despite the conditions in which the journalists had to work, they objectively wrote about the struggle of African Americans for rights and freedoms. The use of politically incorrect words and expressions was revealed, but for that time it was the norm. The article explores the materials of the Odesa press of the second half of the 19th century as the main source of foreign news in the South of Ukraine. In the period under review, the importance

of periodicals in the social, political and cultural life of Ukraine was extremely important. Any event immediately became known and appeared in the press.

Keywords: periodicals, Odesa press, South of Ukraine, USA, slavery, rights and freedoms, African Americans, Reconstruction.

References:

1. Vladimirov, M. M. (1877). *Russkiy sredi amerikantsev (1872–1876 gg.)* [Russian among Americans (1872–1876)]. SPb [In Russian].
2. Ivanov, R. F. (1958) *Borba negrov za zemlyu i svobodu na Yuge SShA (1865–1877 gg.)*. [The struggle of blacks for land and freedom in the South of the United States (1865-1877)]. Moskow [In Russian].
3. *Novorossiyskie vedomosti* [Novorossiysk statements] (1870). 25 March. Odessa [In Russian].
4. *Novorossiyskie vedomosti* [Novorossiysk statements] (1870). 27 Febr. Odessa [In Russian].
5. *Novorossiyskie vedomosti* [Novorossiysk statements] (1870). 29 Apr. Odessa [In Russian].
6. *Odesskiy vestnik* [Odessa Bulletin] (1872). 10 Dec. Odessa [In Russian].
7. *Odesskiy vestnik* [Odessa Bulletin] (1865). 10 Nov. Odessa [In Russian].
8. *Odesskiy vestnik* [Odessa Bulletin] (1865). 11 Dec. Odessa [In Russian].
9. *Odesskiy vestnik* [Odessa Bulletin] (1865). 12 Aug. Odessa [In Russian].
10. *Odesskiy vestnik* [Odessa Bulletin] (1866). 19 March. Odessa [In Russian].
11. *Odesskiy vestnik* [Odessa Bulletin] (1865). 26 June. Odessa [In Russian].
12. *Odesskiy vestnik* [Odessa Bulletin] (1869). 27 Febr. Odessa [In Russian].
13. *Odesskiy vestnik* [Odessa Bulletin] (1870). 28 Febr. Odessa [In Russian].
14. *Odesskiy vestnik* [Odessa Bulletin] (1865). 29 May. Odessa [In Russian].
15. *Odesskiy vestnik* [Odessa Bulletin] (1865). 31 Oct. Odessa [In Russian].
16. *Odesskiy vestnik* [Odessa Bulletin] (1866). 4 Jan. Odessa [In Russian].
17. *Odesskiy vestnik* [Odessa Bulletin] (1865). 9 avgusta. Odessa [In Russian].
18. *Russkoe slovo* [Russian word] (1865). no12. St. Petersburg [In Russian].
19. Sogrin, V. V. (2006) *Vazhneyshie aspektyi izucheniya istorii SShA*

- 19 veka [The most important aspects of studying the history of the United States of the 19th century]. *Novaya i noveyshaya istoriya*. №5 [In Russian].
20. An Outline of American History. (1994). Ed. by H. Cincota. New York [In English].
21. The Tragic Era. The Revolution after Lincoln. (1929). Ed. By C. G. Bowers. Massachusetts [In English].